

BOZZAY RÉKA

Dunántúl és Pápa kapcsolata a németalföldi akadémiákkal a XVII–XVIII. században

A DUNÁNTÚL, PÁPA VÁROS, illetve a Pápai Református Kollégium és a németalföldi akadémiák kapcsolatának bemutatása a források mennyisége, valamint a régióból Hollandiában tanulmányokat folytató diákok kis száma miatt nem egyszerű feladat. A kora-újkori, különösen a XVII. század elejéről származó beiratkozási listák hiányosak, de kevés adat áll rendelkezésünkre az egyházkerület iratai között is a külföldi akadémiajárásra vonatkozóan.

A peregrináció szükségessége

Ahhoz, hogy a Pápai Kollégium és németalföldi akadémiák kapcsolatát megvizsgálhassuk, ki kell térnünk arra, hogy mi tette szükségessé a németalföldi felsőfokú tanintézetek látogatását. 1635-ig nem működött szilárd bázissal rendelkező egyetem Magyarországon, az ekkor létrejövő nagyszombati egyetemre pedig protestánsok nem iratkozhattak be.¹ Bár Bethlen Gábor felsőfokú intézménnyé kívánta tenni a gyulafehérvári kálvinista kollégiumot,² ez a próbálkozás nem hozott hosszú távú eredményt, így a protestánsok, ha felsőfokú képzésben kívántak részesülni kénytelenek voltak elhagyni nem csak Magyarországot, hanem még a Habsburg-birodalom határait is.

Bár a XVI. században a magyar protestáns diákok előszeretettel keresték fel a német egyetemeket, a XVI–XVII. század fordulójától kezdve a diákok tovább mentek Németalföldre – majd Svájc irányába. Az útvonal változásának több oka volt. Egyrészt a kálvinista diákokat, akik a *Formula Concordiae*t nem voltak hajlandók aláírni, Frigyes Vilmos szász választó kitiltotta a wittenbergi egyetemről³ – ez az intézkedés különösen a kora-újkori protestáns

¹ FATA Márta: Ungarn, das Reich der Stephanskrone, im Zeitalter der Reformation und Konfessionalisierung, In: (Szerk. Brendle, Franz und Schindling, Anton), *Katholisches Leben und Kirchenreform im Zeitalter der Glaubensspaltung*, 60. kötet, Münster, 2000. 222.

² Uo. 234.

³ SEGESVÁRY Lajos: *Schetsen over de peregrinatie der Hongaarse studenten*, Utrecht, 1933. 12.

peregrinációban résztvevő igen nagyszámú teológushallgatót érintette kedvezőtlenül. A hollandiai egyetemek mellett szolt, hogy a 30 éves háborúban hadszíntérré váló német városok amúgy sem voltak biztonságosak, így Odera-Frankfurtot és Heidelberget is egyre kevesebb kálvinista látogatta. Harmadik okként említhetjük, hogy a németalföldi egyetemek igyekeztek különféle juttatásokkal magukhoz csalogatni a jó hírnévnek örvendő magyar diákokat.⁴

Az első protestáns egyetem alapjait északon Orániai Vilmos tette le Leidenben, 1575. február 8-ai keltezésű alapító okiratában.⁵ Tíz évvel később jött létre Frízföld akadémiaja Franekerben,⁶ ahol a diákok megélhetése jóval olcsóbb volt, mint Leidenben, ezért ide iratkozott be a vizsgált korszakban a legtöbb magyar és erdélyi hallgató.

A XVII. század közepén újabb felsőoktatási intézményeket hoztak létre az egyre gazdagabb hollandiai tartományok: Groningenben 1614-ben⁷ jött létre egyetem, Deventerben 1629-ben, míg Amsterdamban 1632-ben alapítottak „Athaeneum illustre”-t, vagyis tudományos fokozat kiállítására nem jogosult felsőoktatási intézményt. 1636-ban alapították a negyedik egyetemet Utrechtben,⁸ amelyik különösen a XVIII. századtól kezdve játszott fontos szerepet a magyarországi diákok hollandiai peregrinációjában, a XIX. századtól pedig majdhogynem kizárólagos szerepre tett szert. Az ötödik egyetemet 1648-ban⁹ nyitották meg Harderwijkben, jelentősége a magyarok hollandiai egyetemlátogatását illetően elenyésző volt.

A 18. század végéig zavartalanul folyt a felsőfokú oktatás Hollandiában, a francia forradalom kitörése után 1795-ben francia csapatok foglalták el az országot, a kint tartózkodó diákok hazatértek, majd újból csak 1800-ban jelentkeztek magyarországi hallgatók.

⁴ Az utrecht, franekeri, groningeni egyetem magyarokat segítő juttatásaira még kitérünk, Leidenben a Staten Collegeben kaptak elsősorban erdélyi diákok teljes ellátást és szállást, valamint 150 holland forintot a hazautazásra, Harderwijkben két diák kapott szállást és ellátást, Amsterdamban azok kaptak ellátást, akik a „belgiumi” akadémiákon tanultak, valamint 12 rajnai forintban részesültek az útiköltségük fedezésére. Sárospataki Református Kollégium A XII. 3613. 100.

⁵ OTTERSPEER, Willem: Groepsportret met dame I. Het bolwerk van de vrijheid, Amsterdam, 2000. 64.

⁶ Universiteit te Franeker 1585–1811. Bijdragen tot de Geschiedenis van de Friese Hoogeschool. (Szerk. G. T. Jensma–F. R. H. Smit–F. Westra). Leeuwarden 1985. 2.

⁷ JONCKBLOET, W. J. A.: Gedenkboek der Hoogeschool te Groningen. Ter gelegenheid van haar vijde halve eeuwfeest. Groningen, 1864. 36.

⁸ KERNKAMP, W. G.: De Utrechtse Univeriteit 1636–1936, Utrecht, 1936. I. kötet, 43.

⁹ BOUMAN, Hermannus, Geschiedenis van de voormalige Geldersche Hoogeschool en hare hoogleraren I–II., Utrecht, 1844. I. kötet, 24–25.

A Magyarországról Hollandiába irányuló peregrináció a XVII–XVIII. században élte virágkorát. Noha 1800 után is ismertek adatok magyar beiratkozásokról, ezek jórészt Utrechtre korlátozódtak, ahol a magyarok 1761-től kezdve részesültek a Stipendium Bernardinumban¹⁰ – egy német és magyar protestáns hallgatók számára létrehozott ösztöndíjban.

A peregrinusok származási helye és hazai tanulmányai

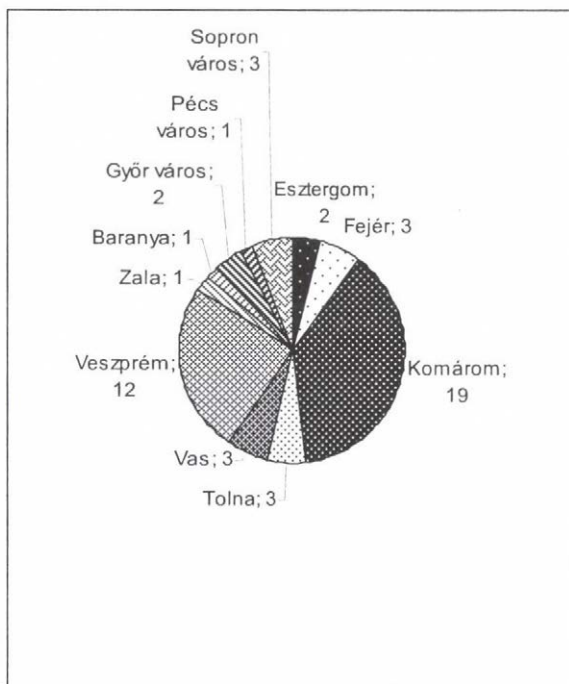
A történelmi Magyarország különböző régióiból származtak a németalföldi peregrinációban résztvevő diákok. Talán nem meglepő, hogy a legtöbben Erdélyből és a Partiumból, valamint az Alföld és Bácska-Bánát nagyrégiókból indultak Németalföldre, hiszen a protestantizmus kálvini iránya itt talált a legtöbb követőre. A Dunántúl nagyrégióból – amibe beletartozik Esztergom és Komárom megye teljes területe is – 50 – diák származott a németalföldi peregrinusok közül. Ez a szám nagyon csekély összevetve a többi régió adataival, de nem meglepő ismerve a tényt, hogy Németalföldre főleg kálvinista diákok mentek, valamint tudva, hogy a katolikus megújulást – ellenreformációt követően a dunántúli régióban a katolikusok lettek túlnyomó többségben.

Általában nagyon keveset tudunk a diákok pontos születési helyéről, hiszen a németalföldi matrikulák a kora-újkorban nem rögzítették a szülővárost, származási helyre is csak a Transsylvanus, Hungarus/Ungarus stb. elnevezésekből tudunk következtetni. Így egyéb másodlagos források alapján¹¹ tudtuk csak a diákok születési helyét megállapítani, de még ezek között is vannak feltételezések: a legtöbben Komárom és Veszprém vármegyéből,

¹⁰ VEEN, van S. D.: Het Stipendium Bernardinum, Utrecht, 1911. Bijlage V. 279–300.

¹¹ A hazai kollégiumok beiratkozási listáit, valamint a protestáns egyháztörténeti munkákat alapul véve sikerült a származási helyet megállapítani. Bakóczy János adattári gyűjteménye. Főiskolai növendékek névsora Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára II. 28. a., szeniorok névsora II. 28. b., Series Pastorum Ecclesiae Reftae S. Patakiensis. Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Nagykönyvtár kt. 42., Series Seniorum Ecclesiae Reftae S. Patakiensis. Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Nagykönyvtár kt. 42., BALOGH Béla: A máramaroszigeti református líceum diáksága 1682–1851. Debrecen, 2000., BURA László: Szatmári diákok 1610–1852. Szeged, 1994., HÖRCSIK Richárd: A sárospataki református kollégium diákjai 1607–1777. Sárospatak, 1998., JAKÓ Zsigmond–JUHÁSZ István: Nagyenyedi diákok. 1662 – 1848. Bukarest, 1979., A Pápai Református Kollégium diákjai 1585–1861. (Szerk. Köblös József) Pápa, 2006., SZABÓ Miklós–SZÖGI László: Erdélyi peregrinusok 1701–1849. Marosvásárhely, 1998., SZABÓ Miklós–TONK Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban (1521–1700). Szeged, 1992., SZÖGI László: Magyarországi diákok svájci és hollandiai egyetemeken 1789–1919. Bp., 2000., TONK Sándor: A marosvásárhelyi református kollégium diáksága 1653–1848. Szeged, 1994.

a legkevesebben Zala és Baranya vármegyéből és Pécs városából származtak.¹²

1. ábra

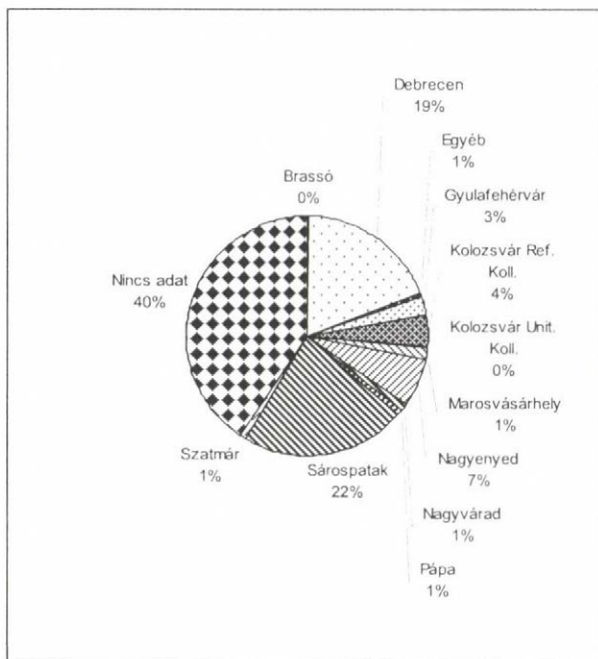
Diákok származási helye (vármegyék, szabad királyi városok)

Az észak-németalföldi peregrináció elsődleges célja az volt, hogy a protestáns diákok — hazai felsőfokú tanintézet hiányában a hollandiai egyetemeken szerezzenek felsőfokú képesítést, esetleg doktori címet is. A külföldi képzésüket megelőzően itthon is folytattak, de csak középfokú tanulmányokat a protestáns kollégiumokban, ahol filozófiai képzés, idegen nyelvek, így a héber, latin, ógörög tanulása mellett részben teológiai képzettséget is nyertek.

A diákok hazai tanulmányait 1800-ig vizsgálva, az összes regisztrációt tekintve 1219 esetben egyáltalán nem tudunk a diákok hazai középfokú tanulmányairól, a maradék 1778 esetben sikerült viszont megállapítani, hogy honnan, melyik kollégiumból indult el külföldi akadémiajárására a diák. Többször előfordult, hogy egy-egy diák itthon több kollégium törvényeit is aláírta, de az adatok kiszámításánál csak az utolsó látogatott kollégi-

¹² A diákok nevét lásd: Függelék 1. táblázat

umot vettük figyelembe. A legtöbben a sárospataki¹³ kollégiumban folytatott tanulmányok után távoztak külföldre — ez az ismert adatok 22%-a. Mögötte lemaradt valamennyivel Debrecen (19%), majd ezután következnek az erdélyi kollégiumok: Nagyenyed (7%), Kolozsvári Református Kollégium (4%), Gyulafehérvár (3%), Marosvásárhely (1%), Váradi (1%). Pápáról 21 alkalommal történt bejegyzés,¹⁴ ez 1%-os részvételt jelent.¹⁵ Ne felejtjük el, hogy a dunántúli régióból 50 emberről tudjuk, hogy Németalföldön járt, és csak kevesebb, mint felük subscribált Pápán, egy diák később feltehetőleg Sárospatakon, ketten pedig Debrecenben is!

2. ábra Hazai kollégiumok látogatottsága

¹³ Ebben a számban benne vannak a pataki kollégium bujdosásakor bejegyzett adatok is.

¹⁴ Itt nem térünk ki arra, hogy teljes kollégiumnak tekinthetjük-e a pápait, erről bővebben lásd: KÖBLÖS József–KRÁNITZ Zsolt: „Mindenkor az országban harmadiknak tartatott...”? = Acta Papensia V (2005) 1–2. szám cikkét. Minden olyan diák benne van a létszámban, akiről tudjuk, vagy feltételezzük, hogy Pápán subscribáltak.

¹⁵ Lásd Függelék 2. táblázat Pápán subscribált diákok

*Németalföldi tanulmányok*¹⁶

A kora-újkorban az összes németalföldi akadémia látogatottságát tekintve Franeker állt az első helyen 1233 beiratkozással, ezt követte Utrecht 740, majd Leiden 655 immatrikulációval. Az összes beiratkozás alapján elmondható, hogy Pápáról Németalföldön tanulmányokat folytató diákok is a legnagyobb számban Franekert keresték fel, a 21 diákból 17 tanult ott. 8 diák járt Utrechtben, 3–3 Leidenben és Groningenben, és egy bejegyzés ismert Deventerből. Ezek az adatok az összes immatrikulációra vonatkoznak, így ezen számok összege több mint a peregrinus diákok tényleges létszáma. Ennek oka, hogy a németalföldi egyetemeket felkereső diákok többnyire nem csak egy egyetemet látogattak meg, hanem peregrinációs éveik alatt igyekeztek több helyre is beiratkozni. Diákonként, és nem egyetemenként vizsgálva az adatokat, azt mondhatjuk, hogy a 21 pápai diák közül tízen iratkoztak be csak Franekerbe, 2 ember csak Utrechtben 1 ember pedig csak Leidenben járt, a többi nyolc 2–3 akadémiát is felkeresett. Ezek a számok megfelelnek a németalföldi egyetemplátogatási szokásoknak, vagyis a diákok közel 1/3 nem csak egy iskolát keresett fel.

A dunántúli születésű diákok körében is hasonló beiratkozási tendenciát figyelhetünk meg. A legtöbben közülük is Franekerben jártak (30 regisztráció), a második leglátogatottabb egyetem Utrecht volt 20 beiratkozással, majd Leidenben 12, míg Groningen 9 dunántúli diák fordult meg. A legkevésbéen – egy-egy diák – keresték fel Harderwijket és Deventert. A dunántúli születésű diákokra is igaz, hogy nem csak egy akadémiát kerestek fel, a Németalföldön járt diákok 2/5-de több mint egy helyen is megfordult, ellenben csak Franekerben járt 13, Utrechtben 10, Leidenben és Groningenben 3–3 fő.

A Németalföldön tanulmányokat folytató diákok túlnyomó többsége teológiát hallgatott. A beiratkozási listák sajnos nem minden esetben rögzítették a felkeresett fakultásokat. Az immatrikulációs adatok alapján tudjuk, hogy a pápai diákok közül Csuzi Cseh Jakab Franekerben és Groningenben, Gál István, Pápai István, Pápai Textoris János, Pataki István, Szeli Luka György, Tolnai Borbély Gergely Franekerben, Pápai Nyikos János Groningenben és Leidenben, Rimaszombati Mezei István Leidenben, Veszprémi István Groningenben és Utrechtben volt teológushallgató, Pápai Nyikos János pedig Franekerben filozófiai tanulmányokat folytatott. Az egyetemen folytatott

¹⁶ A németalföldi tanulmányokra vonatkozó adatok BOZZAY Réka–LADÁNYI Sándor: Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595–1918. (Bp., 2007.) c. kötetből valók.

disputációk alapján tudjuk, hogy Csuzi Cseh János Utrechtben disputált teológiából, így feltehetőleg ezt is hallgatta az egyetemen. Hasonlóan nagy számban találunk a dunántúli származásúak között is teológusokat (26 fő), és csupán 4 emberről tudunk, aki orvosi tanulmányokat folytatott, valamint 1–1 diák tanult keleti nyelveket, jogot és bölcsestet.

A diákok sokszor nem közvetlenül iskolai tanulmányaikat befejezve indultak a külföldi akadémiákra. A külhoni tanulmányok akkor (is) rendkívül drágák voltak, így a diákok jelentős része mielőtt útra kelt volna, itthon valamelyik kollégium partikulájában tanítóskodott, így gyűjtve pénzt a külföldi tanulmányokra. 22 diákról tudjuk, hogy Pápán rektorként tevékenykedett, közülük 9 ember subscribált is korábban a kollégiumban.¹⁷ 7 ember rektorként vagy levitaként tevékenykedett a németalföldi peregrinálás előtt valahol a Dunántúli Egyházkerületben, közülük ketten voltak a kollégium diákjai is.¹⁸

A külföldi tanulmányokat követően a hazatérő diákok nagyrészt lelkészként helyezkedtek el. Németalföldről való hazatérésüket követően 10 ember működött Pápán,¹⁹ és 70 ember a Dunántúli Egyházkerületben lelkészként.²⁰ A legkiválóbb diákokat esetleg valamelyik kollégium professzori állása várta hazatérése után. A pápai egyház előljárósága így hívta meg Losonczi István diákot a professzori katedrára. Losonczi az utrechti egyetemen folytatott tanulmányokat. 1740. február 7-én kelt levelében a következőket írta az egyházi előljáróknak: *„Csak hogy alázatosan Jó Uraimat arra kérni merészem: több időket itt fenn leendő maradásomra méltóztassanak engedni, ha többet nem avagy csak edgy Esztendő, mellyben magamat azon szolgálatra az Hálai Akademiában (:mellyben mennem fel tettem:) jobban el készíthessem és azok[na]k kiknek illik hasznosabban szolgálhassak.”*²¹ Valószínűleg nem jutott el Losonczi Hallébe, ugyanis a németországi akadémiákon járt diákok listáját összeállító Tar Attila nem tud Losonczi hallei beiratkozásáról.²²

¹⁷ Lásd Függelék 3. táblázat

¹⁸ Lásd Függelék 4. táblázat

¹⁹ Lásd Függelék 5. táblázat

²⁰ Lásd Függelék 6. táblázat

²¹ DREL III. 62. e. Pápai református egyházközség iratai. Liszkay-gyűjtemény, 239.

²² TAR Attila: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1694–1789. Bp., 2004.

Anyagi támogatás

Pápa lakosai illetve református egyháza kivették részüket a külföldi akadémiajárás támogatásából. Erre azért is volt szükség, mivel a rektoriális jövedelmek nem tudták fedezni a peregrinusok úti és tanulmányi kiadásait. Naszályi István diák ezért fordult a pápai egyházhoz, hogy — apjára hivatkozva, aki húsz évig töltötte be a pápai prédikátori tisztséget — külföldi utazása nagylelkű segélyezését kérje.²³ Ugyancsak diákok külföldi útjának támogatásáról is döntött végrendeletében Szondy Zsuzsánna, aki tízezer forintot hagyott az egyházra. Ezen pénzösszeg éves kamatának felhasználásáról rendelkezve a következőket írta: „...és az Académiákra ki menő szegények[ne]k a' kik Pápára földulnak husz florin]tokat tartozzék ezen Pápai Ecclesia esztendőnként azon Interesből ki fizetni”²⁴

Nemcsak a kiutazás, olykor a hazatérés is gondot okozott az egykori peregrinusoknak. Molnár Mihály, erdélyi diák, aki feltehetőleg Utrechtben és bizonyosan Groningenben tanult, nem tudott Pápáról tovább utazni, ahogy írta: „költsegem nem lévén, 's a' kemény Télnek viszontagsága is accedálván, kénteleníttem Tiszt. Naszályi István Uram Házához magamat vonni.” Ezért kérte a pápai eklézsiát, hogy valamennyi pénzzel segítsék ki szükségéből. A levél külső oldalán olvasható a végzés, miszerint 4 forintot adott az egyház az útiköltség fedezésére.²⁵

A németalföldi akadémiákon bujdosó peregrinusok anyagi és egyéb támogatásokra számíthattak az egyetemeken is. Ezek a juttatások természetesen a magyar államtól függetlenek voltak, mégis II. József 1784-ben rendeletben kérte a külföldi akadémiákon biztosított ösztöndíjas helyek jegyzékbe vételét.²⁶ A Pápai Református gyűjteményekben megtalálható a svájci, a német és a holland akadémiai ösztöndíjak jegyzéke,²⁷ valamint az utrechti, groningeni, franekeri professzorok levele, melyekben pontosan ismertetik az egyetemeiken magyaroknak nyújtott ösztöndíjakat.²⁸ Utrechtben a magyar diákok között évente 2400 rénes forintot osztottak szét, ez nagyrészt Everwijn asszony alapjából és a Bernardinum alapból származott. A következők-

²³ DREL III. 62. e. Pápai református egyházközség iratai. Liszkay-gyűjtemény, 224. (lappang)

²⁴ DREL I. 1. b. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. 1753:7.

²⁵ DREL I. 1. b. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. 1740:1

²⁶ KLEIN Gáspár: Az államtanács állásfoglalása a protestánsok külföldi iskoláztatásával szemben. = Egyháztörténet. 1/1943. 360–361.

²⁷ DREL I. 1. b. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. 1785: 13. Ezt a jegyzéket a Debreceni kollégium állította össze, de az ösztöndíjas helyekben nem csak debreceniek részesültek.

²⁸ DREL I. 1. b. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. 1784: 14.

ben ezen alapból két magyarnak, akik két akadémiai évet ott töltöttek, fejéenként 350 forintot adtak; a maradék részt egyenlően osztották el a fölvett magyarok között. Franekerben 10 ember kapott naponta 8 stüvert, Groningenben a magyarok ingyen étkezhettek, valamint a professzorok magán előadásaiért nem kellett fizetniük.

Peregrinációs jegyzetek

A külföldi tanulmányok anyagi fedezetének megszerzése után, sor kerülhetett magára az utazásra. A németalföldi akadémiaikat meglátogató és ott beiratkozott, recenzált vagy disputákat folytató diákok *tanulmányi* célból és nem „gyönyörködés” végett keresték fel a felsőfokú tanintézeteket. Mielőtt útra keltek volna alaposan fel kellett készülniük az utazásra – és nem csak anyagi szempontból. A Pápai Református Gyűjtemények könyvtárában őriznek egy könyvecskét, mely peregrinációs jegyzeteket, könyörgéseket, egyházi beszédeket, ágendákat, esküformákat és más feljegyzéseket tartalmaz. A Németalföldre vonatkozó rész – Fröhlich Dávid elméleti munkája, az Utazók könyvtára vagy vezérfonala (*Bibliotheca seu cynosura peregrinantium*, Ulm 1643–44), alapján – összefoglalja hollandiai akadémákra menni készülőknek a legfontosabb tudnivalókat. Praktikus tanácsokat nyújt, hogyan kerüljék ki az utazók az út során rájuk leselkedő veszélyeket. Ezt írja például: „A különböző éjszakai szállásaidon a pénzt jól zárd el, kis székelyt tegyél az ajtó elé, hogy ha valaki be akarni lépni a szobába, a zajra felébresszen.” De hasznos tudnivalókat nyújt az egyes városokban használatos pénzek árfolyamáról, az egyetemek ösztöndíjas helyeiről is, a városok nevezetességeiről, valamint biztatja az utazót, hogy keresse jeles tudós férfiak ismeretségét is, adja át nekik album amicorumát.²⁹

Ezt a tanácsot fogadta meg Szentpéteri Hodor János is, akinek album amicorumát szintén Pápán őrzik. 43 alkalommal történt bejegyzés valamilyik németalföldi akadémiaán az albumába, magyar peregrinus társak mellett a bejegyzők között találjuk Leidenben a Staten College régensét Schultenst, az utrechti egytemről Hieronymus van Alphenst, a később Leidenben tanító Pieter van Musschenbroekot, a debreceni professzorok fizetésének megsegítésért közbenjáró ab Irhoven dékánt, Harderwijkben Johannes Henricus van Lom matematika professzort, Groningenben Otho Verbruggét – a keleti

²⁹ DREKK O. 968. Miscellanea (Peregrinációs jegyzetek, könyörgések, egyházi beszédek, ágendák, esküformák és más feljegyzések)

nyelvek professzorát, Franekerben du Bois-t, vagy Rotterdamban Ter Bruggen lelkészt.³⁰

A németalföldi peregrináció elsődleges célja a tanulás volt. A tanulás feltételezte a szakmai könyvek ismeretét és használatát. Németalföldi tanulmányútján vásárolta és hozta haza a teológushallgató, későbbi dunántúli református püspök Torkos Jakab David Knibbe 1697-ben Leidenben kiadott teológia könyvét, melyet a pápai kollégium könyvtára őriz.³¹

Végezetül megállapíthatjuk, hogy bár kevés forrás áll rendelkezésünkre Pápa és a németalföldi akadémiák kapcsolatáról, valamint csekély számú dunántúli és pápai diák kereste fel az Egyesült Tartományok egyetemeit, akadémiáit, mégsem hanyagolható el a kapcsolattörténet feltárása, hiszen csak ez által nyerhetünk még árnyaltabb képet a magyarországi diákok külföldi tanulmányairól.

³⁰ DREKK O 223. d. Szentpéteri Hodor János peregrinációs albuma.

³¹ „Jacobi Torkos Trajecti 1734”. DREK K IV. 1680.: KNIBBE, David: *Manuductio ad oratoriam Sacram. Pars altera*. Lugd. Bat. 1697.

FÜGGELÉK

1. táblázat

Dunántúli születésű diákok a németalföldi egyetemeken

<i>Név</i>	<i>Születési hely és idő³²</i>	<i>Megye</i>	<i>Németalföldi beiratkozás(ok) helye, ideje, szakja</i>
Balogh Soós Mihály ³³	Győr	Győr	Leiden: 1766. (M mag.), Utrecht: 1766 (M disp.)
Bátorkeszi Szegi János ³⁴	Bátorkeszi, 1645.	Esztergom	Groningen: 1669. 11. 29. (?), Leiden: 1671. 4. 16. (Th), Leiden rec.: 1672. 2. 16., 1673.
Berta István ³⁵	Tata	Komárom	Harderwijk: 1769. 6. 23. (Th), Franeker: 1772. 2. 4. (?)
Boka Sándor ³⁶	Komárom	Komárom	Franeker: 1767. 6. 8., Utrecht: 1768. (Th?)
Cseh Csuzi János ³⁷	Opálbánya (Dubník)	Komárom	Utrecht: 1726. 3. 10., 1727. 3. 10. (Th disp.), Franeker: 1727. 3. 18. (?)
Csehszombati Sámuel ³⁸	Komárom, 1757. 9. 4.	Komárom	Utrecht: 1791. 6. (Th)

³² A diákok származási helyére vonatkozó adatok LADÁNYI–BOZZAY i. m.

³³ Szinnye József: Magyar írók élete és munkái, I. Bp., 1891. 493., Album studiosorum Academiae Rheno-Traiectinae, MDCXXXVI–MDCCCLXXXVI: accedunt nomina curatorum et professorum per eadem secula Ultrajecti: Beijers en Van Boekhoven, 1886. (továbbiakban ASAR) 162.

³⁴ Album studiosorum Academiae Groninganae/uitg. door het Historisch Genootschap te Groningen (Szerk. Joosting, J.G.C.), Groningen, 1915. (továbbiakban ASAG) 105, Album Studiosorum Academiae Lugduno–Batavae, (Szerk. du Rieu, W. N.), 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1875. (továbbiakban ALB) 567, Universitet Leiden, Archief van Senatus en Faculteiten Volumina inscriptionum, 7-15. kötet (továbbiakban ASF) 11. 355., Universiteit Leiden, Archief van Senatus en Faculteiten Recensielijsten, 31–167. kötet (továbbiakban ASF) 42, ASF 43.

³⁵ Album studiosorum Academiae Gelro-Zutphanicae MDCXLVIII–MDCCXVIII: accedunt nomina curatorum et professorum per eadem secula/cura, (Szerk. Epen, D. G. van) Hagae-Comitis [s Gravenhage]: apud Jacobum Hoekstra, 1904. (továbbiakban ASAG–Z) 127, ASAF I 13553.

³⁶ Album studiosorum Academiae Franekerensis (1585–1811, 1816–1844), Franeker, 1968. (továbbiakban ASAF) I 13356, SEGESVÁRY 1933. 35.

³⁷ ASAR 128., ASAF I 11670.

Csúzi Cseh József ³⁹	Komárom	Komárom	Franecker: 1691. 6. (?), Groningen: 1693. 5. 26. (Ph)
Farkas György ⁴⁰	Pécs	Baranya	Franecker: 1751. 11. 5. (?)
Gál István ⁴¹	Veszprém	Veszprém	Franecker: 1644. 6. 21. (Th), Deventer: 1644. 9. 5. (?)
Gruber Ábrahám ⁴²	Sopron, 1660.	Sopron	Leiden: 1680. 9. 30. (M), Leiden rec.: 1681. 2. 17., 1682. 2. 27., 1683., Utrecht: 1682. (M disp.)
Harsányi Móricz István ⁴³	Nagyharsány	Baranya	Utrecht: 1656. 7. (?), Franecker: 1657. 2. 10. (Th), Groningen: 1657. 9. 1. (Th)
Júró Mihály ⁴⁴	Komárom	Komárom	Franecker: 1769. 5. 24. (?)
Kalmár György ⁴⁵	Tapolcafő, 1726.	Veszprém	Franecker: 1752. (?), Leiden: 1753. (Ling. Orinet)
Kocsi Major Ferenc ⁴⁶	Kocs	Komárom	Franecker: 1703. 10. 21. (?)
Kocsi Major István ⁴⁷	Kocs	Komárom	Franecker: 1703. 10. 21. (?)
Komáromi Katona András ⁴⁸	Komárom, 1640.	Komárom	Leiden: 1665. 8. 10. (Th), Leiden rec.: 1666. ? 2. 15.
Komáromi Szőnyi István ⁴⁹	Komárom	Komárom	Franecker: 1730. 10. 13. (Th)

³⁸ SZÖGI 2000. 1909.

³⁹ ASAF I 8948., ASAG 138.

⁴⁰ ASAF I 12720.

⁴¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 41.

⁴² ALB 640., ASF12 143., ASF51, ASF52, ASF53, ASAR 77.

⁴³ ASAR 50., ASAF I 5732., ASAG 79.

⁴⁴ ASAF I 13433.

⁴⁵ ASAF I 12777.

⁴⁶ ASAF I 10296.

⁴⁷ ASAF I 10298.

⁴⁸ ALB 523., ASF11 128., ASF 36.

⁴⁹ ASAF I 11824.

Komáromi Szvertán István ⁵⁰	Komárom, 1620.	Komárom	Franecker: 1645. 7. 21. (Th), Utrecht: 1645., Leiden: 1647. 3. 27. (Th)
Konrád Lipót József (Conradi Leopoldus Josephus) ⁵¹	Sopron, 1756. 4. 12.	Sopron	Leiden: 1776. 5. 11. (M), Leiden rec.: 1777. 2. 27.
Kovács Háló József ⁵²	Győr, 1761.	Győr	Utrecht: 1789. 10. 10. (Th)
Körmendi Thaba Tamás ⁵³	Körmend	Vas	Franecker: 1625. 7. 1. (Th)
Lenthi János ⁵⁴	Pápa	Veszprém	Franecker: 1663. 10. 14. (Th), Groningen: 1664. 9. 5. (Th), Utrecht: 1665. (?)
Losonczi István ⁵⁵	Mezőszilas, 1709.	Veszprém	Utrecht: 1740. (Th disp.)
Miklós Sámuel ⁵⁶	?	Zala	Franecker: 1761. (?)
Nagy György ⁵⁷	Kölesd	Tolna	Franecker: 1781. 9. 22. (?)
Naszályi István ⁵⁸	Pápa	Veszprém	Groningen: 1736. 9. 22. (Th)
Naszályi János ⁵⁹	Adorjánháza, 1760.	Veszprém	Utrecht: 1789. 8. 9. (Th)
Ollé Mocsai István ⁶⁰	Mocsa, 1655.	Komárom	Leiden: 1680. 3. 27. (Th), Leiden rec.: 1681. 2. 24., 1682., 1683. Franecker: 1680. 4. (Th)
Öri P. Péter ⁶¹	Felsőőr (Oberwart)	Vas	Groningen: 1722. 6. 29. (?)

⁵⁰ ASAF I 4355., ASAR 11., ALB 375., ASF 10., 104.

⁵¹ ALB 1121., ASF15 218., ASB 148.

⁵² SZÖGI 2000. 1890.

⁵³ ASAF I 2232.

⁵⁴ ASAF I 6633., ASAG 96., ASAR 59.

⁵⁵ SEGESVÁRY 1933. 29.

⁵⁶ ASAF I 13116.

⁵⁷ ASAF I 13882.

⁵⁸ ASAG 187.

⁵⁹ SZÖGI 2000. 1886.

⁶⁰ ALB 636., ASF12 127., ASF51, ASF52, ASF53, ASAF I 7805.

⁶¹ ASAG 169.

Pápai Nyikos János ⁶²	Pápa, 1614/15	Veszprém	Franecker: 1636. 9. 12. (Ph), Groningen: 1637. 9. 18. (Th), Leiden: 1639. 4. 1., 1639. 10. 7., 1643. 4. 30. (Th)
Pápai Páriz Imre ⁶³	Pápa, 1618/19	Veszprém	Franecker: 1645. 7. 24. (Th), Leiden: 1645. 8. 31. (Th), Utrecht: 1647. (?)
Pápai Textoris János ⁶⁴	Pápa	Veszprém	Franecker: 1744. 3. 15. (Th)
Preining János András (Preining Johannes Andreas) ⁶⁵	Sopron, 1628.	Sopron	Leiden: 1650. 11. 9. (J)
Ráczkevi Ötvös István ⁶⁶	Tát	Esztergom	Franecker: 1769. 7. 7. (?)
Séllyei Ferenc ⁶⁷	Komárom, 1596	Komárom	Franecker: 1629. 9. 13. (Th)
Somodi István ⁶⁸	Szentkirályszabadja, 1759	Veszprém	Utrecht: 1789. 9. 18. (Th)
Szeli Luka György ⁶⁹	Pápa	Veszprém	Franecker: 1629. 9. 13. (Th)
Szentgyörgyi János ⁷⁰	Komárom	Komárom	Utrecht: 1755. 8. 22. (?)
Szentmiklósi Timóth ⁷¹	Ete	Komárom	Utrecht: 1786. 11. (?)
Szőnyi G. Mihály ⁷²	Szőny	Komárom	Groningen: 1748. 6. 6. (Th)

⁶² ASAF I 3275., ASAG 36., ALB 302., 308. és 339., ASF9 219., ASF9 241.

⁶³ ASAF I 4358., ALB 361. és 374., ASF10 29., ASF10 97., SEGESVÁRY 1933. 16.

⁶⁴ ASAF I 12392.

⁶⁵ ALB 408., ASF10 253.

⁶⁶ ASAF I 13441.

⁶⁷ ASAF I 2583.

⁶⁸ SZÖGI 2000. 1889.

⁶⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 47.

⁷⁰ SEGESVÁRY 1933. 32.

⁷¹ SEGESVÁRY 1933. 42.

⁷² ASAG 201.

Szőnyi Gergely ⁷³	Szőny	Komárom	Franecker: 1708. 3. 27. (?)
Szőnyi Virágú Mihály ⁷⁴	Szőny, 1703. 12. 4.	Komárom	Utrecht: 1735. (?)
Tatai Kovács György ⁷⁵	Tata, 1645.	Komárom	Utrecht: 1669., Leiden: 1670. 2. 24. (M), Leiden rec.: 1671., Franecker: 1670. 10. 1. (M)
Tolnai György (Rasoris / P. Rasoris Tolnensis) ⁷⁶	?	Tolna	Franecker: 1632. 1. 10. (Th)
Tolnai S. István ⁷⁷	?, 1630.	Tolna	Franecker: 1654. 8. 2. (Th), Utrecht: 1655. 2. (Th), Groningen: 1655. 8. 28. (Th)
Torkos Jakab ⁷⁸	Pápa, 1711. 2.	Veszprém	Utrecht: 1735. (?)
Tótfalusi P. István ⁷⁹	Sásóny (Windens am See), 1608.	Vas	Leiden: 1635. 5. 21. (Th), Franecker: 1636. 10. 3. (Th)
Varjas János ⁸⁰	Vértesacs, 1721. 1. 2.	Fejér	Utrecht: 1749. (?)
Vég Mihály ⁸¹	Székesfehérvár	Fejér	Franecker: 1773. 7. 28. (?)
Végh József ⁸²	Székesfehérvár	Fejér	Franecker: 1773. 7. 28. (?)

⁷³ ASAF I 10588.

⁷⁴ SEGESVÁRY 1933. 28.

⁷⁵ ASAR 64., ALB 559., ASF11 316., ASF41, ASAF I 7217.

⁷⁶ ASAF I 2808.

⁷⁷ ASAR 45.

⁷⁸ SEGESVÁRY 1933. 27.

⁷⁹ ALB 271., ASF9 129., ASAF I 3285.

⁸⁰ SEGESVÁRY 1933. 30.

⁸¹ ASAF I 13607.

⁸² ASAF I 13606.

2. táblázat
Pápán subscribált diákok

Név	Subscribálás idő- pontja Pápán	Németalföldi beiratkozás(ok) helye, ideje, szakja
Balog György ⁸³	Pápa: 1724. vagy Sárospatak: 1744.	Leiden: 1760. 7. 17. (?)
Berecki (Briccius) Dániel ⁸⁴	1628	Franecker: 1634. 4. 21. (?)
Csuzi Cseh Jakab ⁸⁵	1656/1658	Franecker: 1663. 10. 14., 1663. 10. 22. (Th), Utrecht: 1663. (?), Gro- ningen: 1664. 9. 1. (Th), Utrecht: 1665., Franecker: 1665. 7. 27.
Csuzi Cseh János ⁸⁶	1718	Lásd a dunántúli születésű diá- koknál
Ferenci János ⁸⁷	1732/1735	Utrecht: 1748. (?)
Gál István ⁸⁸	?	Lásd a dunántúli születésű diá- koknál
Hollósi Mihály ⁸⁹	1715/1718 vagy 1718/1721	Franecker: 1733. 10. 20. (?)
Kádártai János ifj. ⁹⁰	1713	Utrecht: 1727. 4. 10. (?), Franecker: 1727. 7. 8. (?)
Karsa Mihály ⁹¹	1731	Franecker: 1745. 6. (?)
Látrányi Dezső Mi- hály ⁹²	1703	Franecker: 1715. 8. 10. (?)
Pápai István ⁹³	1694 és/vagy Debrecen 1696 Vagy 1703/1706	Franecker: 1701. (Th)

⁸³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 168., ALB 1067., ASF14 59.,

⁸⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 34., ASAF I 3025.

⁸⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 35., ASAF I 6632., ASAR 59., ASAG 95.

⁸⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 47.

⁸⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 75., SEGESVÁRY 1933. 30.

⁸⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 41., DISTD 208., ASAF I 4222.

⁸⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 85., ASAF I 11959.

⁹⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 89., ASAR 129., ASAF I 11692.

⁹¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 88., ASAF I 12446.

⁹² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 180., ASAF I 11028.

⁹³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 124., ASAF I 10090.

Pápai Nyikos János ⁹⁴	?	Franeker: 1636. 9. 12. (Ph), Groningen: 1637. 9. 18. (Th), Leiden: 1639. 4. 1., 1639. 10. 7., 1643. 4. 30. (Th)
Pápai Textoris János ⁹⁵	1741	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Pataki István ⁹⁶	Debrecen: 1681. 2. 21. vagy Pápa: 1671/1674	Franeker: 1688. 9. (Th)
Rimaszombati Mezei István ⁹⁷	1677/1683	Leiden: 1698. 11. 9., Leiden rec.: 1699. 2. 20. (Th), 1700., Utrecht: 1699. (?)
Szeli Luka György ⁹⁸	?	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Szokolyai György ⁹⁹	1677	? Franeker: 1695. 9.3. (?)
Tolnai Borbély (Rasoris / P. Rasoris Tolnensis) Gergely ¹⁰⁰	1628	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Veszprémi István ¹⁰¹	1677/1683	Franeker: 1691. 9. 7. (?), Groningen: 1691. 10. 20. (Th), Utrecht: 1693. (Th)

⁹⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 40., ALB 302., 308. és 339., ASF9 219., ASF9 241., ASAF I 3275., ASAG 36.

⁹⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 124.

⁹⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 122., ASAF I 8627.

⁹⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 131., ALB 752., ASF13 28., ASF69, ASF70, SEGESVÁRY 1933. 23.

⁹⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 40., ASAF I 2582.

⁹⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 45., ASAF I 9437.

¹⁰⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 40.

¹⁰¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 162., ASAF I 9012., ASAR 152., ASAG 135.

3. táblázat
Pápai rektorok

Név	Pápai rektorság ideje	Németalföldi beiratkozás(ok) helye, ideje
Berecki Dániel	1636–1639	Lásd a pápai subscribálásnál
Csuzi Cseh János	1724	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Csuzi Cseh József	1696–1698	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Dobravica Sáfár Miklós ¹⁰²	1677	Amsterdam: 1679. 9. 9., Leiden: 1680. 2. 21.
Gál István	1645–1647	Lásd a pápai subscribálásnál
Göböl Gáspár ¹⁰³	1740–1744	Franecker: 1738.
Gyöngyösi Sári István ¹⁰⁴	1622–1623	Leiden: 1626. 4. 18.
Kálnai János ¹⁰⁵	1628–1629 1649–1652	Franecker: 1648. 9. 18., Deventer: 1649. 4. 4.
Keresztúri Tuba István ¹⁰⁶	1732–1735	Franecker: 1730. 3. 9.
Kövesdi János ¹⁰⁷	1714 1718–1721	Franecker: 1717.
Látzai Szabó József ¹⁰⁸	1791–1805	Utrecht: 1789. 10. 20.
Lenti János ¹⁰⁹	1659	Franecker: 1663. 10. 14., Groningen: 1664. 9. 5., Utrecht: 1665.
Pápai Nyikos János	1639–1642	Lásd a pápai subscribálásnál
Séllyei M. István ¹¹⁰	1652 1660–1662	Utrecht: 1655. 2., Groningen: 1657. 8. 31., Franecker: 1658. 3. 16.
Szeli Luka György	1628 1632–1635	Lásd a pápai subscribálásnál

¹⁰² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 35., Album Amicorum Samuelis Hodosi, OSzK Oct. Lat. 777. 38., ALB 634., ASF12 121, ASF51.

¹⁰³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 49., ASAF I 12149.

¹⁰⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 34., ALB 191., ASF8 198.

¹⁰⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 41., ASAF I 4767., DISTD 210.

¹⁰⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 48., ASAF I 11785.

¹⁰⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 46., ASAF I 11196.

¹⁰⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 50., SZÖGI 2000. 1899., SEGESVÁRY 1933. 43–44.

¹⁰⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 42., ASAF I 6633., ASAG 96., ASAR 59.

¹¹⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 34., ASAR 45., ASAG 79., ASAF I 5844.

Szentpéteri Keserű Péter ¹¹¹	1711–1713	Utrecht: 1715 (?) Franecker: 1715. 8. 10. (?)
Szepsi Mátyás ¹¹²	1706–1711	Franecker: 1703. 10. 21., Utrecht: 1705. 5. 16.
Szoboszlai István ¹¹³	1735–1739	Franecker: 1734. 9. 3.
Szokolai György	1691–1693	Lásd a pápai subscribálásnál
Tolnai Borbély (Rasoris / P. Rasoris Tolnensis) Gergely	1635–1636	Lásd a pápai subscribálásnál
Torkos Jakab	1735	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Újvári András ¹¹⁴	1724–1729	Utrecht: 1722.

4. táblázat

A Dunántúli Egyházkerület rektorai és levitái

<i>Név</i>	<i>Szolgálat helye, ideje</i>	<i>Németalföldi beiratkozás(ok) helye, ideje</i>
Balog György ¹¹⁵	1753 Dereske, levita	Lásd a pápai subscribálásnál
Kármán András ¹¹⁶	1753 előtt losonci gimnázium rektora	Utrecht: 1728., Leiden: 1728, Franecker: 1730. 7. 10.
Látrányi Deső Mihály ¹¹⁷	1707 Lepsény	Lásd a pápai subscribálásnál
Marton József ¹¹⁸	1736–1737 Tata	Franecker: 1737. 6., Utrecht: 1737.
Mihályi István ¹¹⁹	1713 Győr	Utrecht: 1715, Franecker: 1715. 8. 10.

¹¹¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 46., ASAR 116., ASAF I 11026.¹¹² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 45., ASAF I 10295., ASAR 106.¹¹³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 49., ASAF I 11988.¹¹⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 47., ASAR 124.¹¹⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 168.¹¹⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 177., ASAR 129, ZOVÁNYI Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Budapest, 1977. 295., ASAF I 11802.¹¹⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 180.¹¹⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 181., ASAF I 12118, SEGESVÁRY 1933. 28.¹¹⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 181., ASAR 116., ASAF I 11025.

Nánási István ¹²⁰	1725 Zseliz, rektor 1728 Kissalló, rektor 1728 Tergenyé? 1750 Dombó, levita	Franecker: 1723
Sellyei György ¹²¹	1679 Lepsény	Leiden: 1701. 4. 29., Leiden rec.: 1702., Franecker: 1701. 12. 5.

5. táblázat
Pápai lelkészek

Név	Pápai lelkészség éve(i)	Németalföldi beiratkozás(ok) helye, ideje
Berecki Dániel	1655	Lásd a pápai subscribálásnál
Csuzi Cseh Jakab	1686-1692	Lásd a pápai subscribálásnál
Csuzi Cseh József ¹²²	1696-1698	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Dobravica Sáfár Miklós	1693-1695	Lásd a pápai rektoroknál
Gyöngyösi Sári István	1629-1634	Lásd a pápai rektoroknál
Komáromi Sülye József ¹²³	1731-1750	Franecker: 1714. 7. 16.
Sellyei M. István	1660-62	Lásd a pápai rektoroknál
Szeli Luka György	1646-49	Lásd a pápai subscribálásnál
Torkos Jakab	1735	Lásd a dunántúli születésű diákoknál
Torkos Jakab ¹²⁴	1778-1783	Franecker: 1777. 5. 2.

¹²⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 183., ASAF I 11522.

¹²¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 188, ALB 764., ASF13 81., ASF72, ASAF I 10150.

¹²² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 36.

¹²³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 37., ASAF I 10939. – Komáromi József nevű diák subscribált Nagyenyeden is lásd: SZABÓ-SZÖGI 1998. 2183.

¹²⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 38., ASAF I 13746.

6. táblázat

A Dunántúli Egyházkerület lelkészei¹²⁵

<i>Név</i>	<i>Németalföldi beiratkozás(ok) helye, ideje</i>
? Sárói János ¹²⁶	Franecker: 1723.
Bagosi Márton ¹²⁷	Utrecht: 1735.
Bátori Mihály ¹²⁸	Utrecht: 1677.
Bekény / Bekényi István ¹²⁹	Franecker: 1734. 9. 3.
Békési András ¹³⁰	Franecker: 1700. 9. 29.
Berényi János ¹³¹	Franecker: 1729. 6. 3.
Bihari János ¹³²	Franecker: 1683. 11. 28., Leiden: 1685. 5. 29., Leiden rec.: 1686.
Bilkei T./Ty. János ¹³³	Groningen: 1720. 9. 9., Franecker: 1721. 7. 8.
Bogdányi Pásztor Márton ¹³⁴	Franecker: 1698. 7. 23.
Ceglédi András ¹³⁵	Utrecht: 1706.
Császár Péter ¹³⁶	Leiden: 1737. 9. 24. Leiden rec.: 1738. 2. 21., 1739. 2. 16., Groningen: 1738. 9. 15.
Császári István ¹³⁷	Groningen: 1726. 9. 5.
Csokonai László ¹³⁸	Utrecht: 1725.
Dancsházi Nagy József ¹³⁹	Utrecht: 1747.
Debreceni András ¹⁴⁰	Franecker: 1707. 1. 13.

¹²⁵ A lelkészek szolgálati helyét lásd: KÖBLÖS-KRÁNITZ 200551–167.

¹²⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 134., ASAF I 11523.

¹²⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 52., SEGESVÁRY 1933. 28.

¹²⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 55., SEGESVÁRY 1933. 22.

¹²⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 55., ASAF I 11989.

¹³⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 57., ASAF I 10014.

¹³¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 56., ASAF I 11752.

¹³² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 58., ASAF I 8135., ALB 675., ASF12 273., ASF56.

¹³³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 59., ASAG 167., ASAF I 11362.

¹³⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 59., ASAF I 9732.

¹³⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 61., ASAR 107.

¹³⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 63., ALB 968., ASF14 202., ASF109, ASF110, ASAG 189.

¹³⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 63., ASAG 174.

¹³⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 65., ASAR 126.

¹³⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 66., ASAR 146.

¹⁴⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 67., ASAF I 10517.

Debreceni Ember Pál ¹⁴¹	Leiden: 1684. 8. 15., Franeker: 1685. 8. 20.
Edelényi András ¹⁴²	Groningen: 1718. 11. 5.
Edelényi István ¹⁴³	Utrecht: 1734.
Felsőőri Fábián Péter ¹⁴⁴	Groningen: 1723.
Ferentzi János ¹⁴⁵	Utrecht: 1748.
Gondán János ¹⁴⁶	Utrecht: 1749.
Gyöngyösi János ¹⁴⁷	Franeker: 1720. 9. 4.
Győri B. József ¹⁴⁸	Franeker: 1733. 9. 21.
Harsányi János ¹⁴⁹	Franeker: 1698. 7. 23.
Harsányi Móricz István ¹⁵⁰	Utrecht: 1656. 7., Franeker: 1657. 2. 10., Groningen: 1657. 9. 1.
Hodosi Sámuel ¹⁵¹	Utrecht: 1678. 5., Amsterdam: 1679. 9. 6.
Hollósi Mihály ¹⁵²	Franeker: 1733. 10. 20.
Husztai Nagy György ¹⁵³	Franeker: 1734., Leiden: 1735. 7. 2., Leiden rec.: 1736. 2. 20., 1737. 2. 21., 1738. 2. 21., 1739.,
Kádártai János ¹⁵⁴	Utrecht: 1727. 4. 10., Franeker: 1727. 7. 8.
Kádas / Kados Mihály ¹⁵⁵	Franeker: 1736.
Kállai János ¹⁵⁶	Franeker: 1712.
Karsa Mihály ¹⁵⁷	Franeker: 1745. 6.

¹⁴¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 69., ALB 669., ASF12 247., ASF55, ASF56, ASAF I 8263.

¹⁴² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 71., MIKLÓS Ödön: A groningeni egyetemen tanult magyarok névsora = Dunántúli Protestáns Lap 1917. 8.

¹⁴³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 71., SEGESVÁRY 1933. 27.

¹⁴⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 75., MIKLÓS 1917. 9.

¹⁴⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 75., SEGESVÁRY 1933. 30.

¹⁴⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 77., ASAR 148.

¹⁴⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 80., ASAF I 11324.

¹⁴⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 81., ASAF I 11957.

¹⁴⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 82., ASAF I 9729.

¹⁵⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 82., ASAR 50., ASAF I 5732., ASAG 79.

¹⁵¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 83., ASAR 73., Album Amicorum Samuelis Hodosi, OSzK Oct. Lat. 777.

¹⁵² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 85., ASAF I 11959.

¹⁵³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 86., ASAF I 11985, ALB 956, SZABÓ-SZÖGI 1998. 1803., ASF14 161., ASF107, ASF108, ASF109, ASF110.

¹⁵⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 89., ASAR 129., ASAF I 11692.

¹⁵⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 89., ASAF I 12078.

¹⁵⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 89., ASAF I 10771.

Kecskeméti Deák Pál ¹⁵⁸	Utrecht: 1679.
Kecskeméti Selymes János ¹⁵⁹	Utrecht: 1679., Leiden: 1679. 8. 17., Leiden rec.: 1680. 2. 14., 1681., Franeker: 1680. 10. 2.
Kispataki János ¹⁶⁰	Franeker: 1731. 7. 21.
Kocsi Major István ¹⁶¹	Franeker: 1703. 10. 21.
Komáromi Sülye János ¹⁶²	Utrecht: 1748.
Körmendi György ¹⁶³	Franeker: 1724.
Losonci Farkas János ¹⁶⁴	Utrecht: 1655. 2., Leiden: 1657. 2. 15., Groningen: 1657. 9. 15., Franeker: 1658. 1. 9.
Magyari Kossa Péter ¹⁶⁵	Franeker: 1696. 8. 28.
Mányoki P. János ¹⁶⁶	Leiden: 1668. 11. 16., Leiden rec.: 1669. 2. 11., 1670., Franeker: 1669. 9. 6.
Marosi Szobonya István ¹⁶⁷	Franeker: 1747. 7. 6.
Megyericsi András ¹⁶⁸	Franeker: 1733. 5. 8.
Nánási András ¹⁶⁹	Leiden: 1692., Franeker: 1692. 8. 4.
Naszályi Szász István ¹⁷⁰	Groningen: 1736. 9. 22.
Németi István ¹⁷¹	Franeker: 1703. 10. 21.

¹⁵⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 88., ASAF I 12446.

¹⁵⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 91., ASAR 73.

¹⁵⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 91., ASAR 74., ALB 630., ALB 636., ASF12 103., ASF12 127., ASF50, ASF51, ASAF I 7836.

¹⁶⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 94., ASAF I 11848.

¹⁶¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 95., ASAF I 10298.

¹⁶² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 99., SEGESVÁRY 1933. 30.

¹⁶³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 102., ASAF I 11564.

¹⁶⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 107., ASAR 45., ASAG 79., ALB 455., ASF10 467., ASAF I 5836.

¹⁶⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 107., ASAF I 9550.

¹⁶⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 109., ALB 551., ASF11 264., ASF39, ASF40, ASAF I 7121.

¹⁶⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 108., ASAF I 12529.

¹⁶⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 110., ASAF I 11932.

¹⁶⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 115., ASAF I 9070., SZABÓ Károly-HELLEBRANT Árpád: Régi Magyar Könyvtár III./2 Magyar szerzőktől külföldön 1480–1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézikönyve. 1898. 3807.

¹⁷⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 115., ASAG 187.

¹⁷¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 116., ASAF I 10297.

Palotai György ¹⁷²	Franeker: 1736.
Pápai István	Lásd a pápai subscribálásnál
Pápai Seper István ¹⁷³	Franeker: 1718.
Pápai Szabó János	Lásd a pápai subscribálásnál
Pataki István	Lásd a pápai subscribálásnál
Püspöki János ¹⁷⁴	Leiden: 1654. 8. 19., Utrecht: 1655. 2., Franeker: 1656. 6. 10.
Rimaszombati Kis István ¹⁷⁵	Franeker: 1676. 6. 29., 1680.-1682., Utrecht: 1676. 8. 26., Leiden: 1682. 8. 5., Leiden rec.: 1683. 2. 15., 1684.
Rimaszombati Mezei István	Lásd a pápai subscribálásnál
Sallai Gálos Mihály ¹⁷⁶	Franeker: 1719. 11. 9.
Szalacsi Sámuel ¹⁷⁷	Franeker: 1691. 2.
Szalai János ¹⁷⁸	Franeker: 1746. 11. 5.
Szatmári Ács András ¹⁷⁹	Franeker: 1773. 8. 6.
Szentpéteri Balog György ¹⁸⁰	Franeker: 1700. 10.
Szentpéteri János ¹⁸¹	Franeker: 1702. 10. 12.
Szikszai Nagy Sámuel ¹⁸²	Franeker: 1761.
Szokolai István ¹⁸³	Utrecht: 1692., Leiden: 1692. 9. 22., Franeker: 1698.
Tasnádi Mihály ¹⁸⁴	Franeker: 1737.
Tölyhi István ¹⁸⁵	Franeker: 1701., Groningen: 1703. 2. 6.

¹⁷² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 121., ASAF I 12088.

¹⁷³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 124., ASAF I 11238.

¹⁷⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 129., ALB 438., ASF10 388., ASAR 46., ASAF I 5682.

¹⁷⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 131., ASAF I 7566., ASAR 70., ALB 654., ASF12 185., ASF53., ASF54.

¹⁷⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 133., ASAF I 11310.

¹⁷⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 137., ASAF I 8932.

¹⁷⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 137., ASAF I 12504.

¹⁷⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 138., ASAF I 13610.

¹⁸⁰ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 143., ASAF I 10036.

¹⁸¹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 144., ASAF I 10206.

¹⁸² KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 147., ASAF I 13149.

¹⁸³ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 148., ASAF I 9737., ALB 723., ASF12 445., ASAR 90.

¹⁸⁴ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 150., ASAF I 12121.

¹⁸⁵ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 154., ASAF I 10086., ASAG 150.

Török Ferenc ¹⁸⁶	Groningen: 1747. 7. 11.
Újvári János	Lásd a pápai subscribálásnál
Valesius János Antal ¹⁸⁷	Leiden: 1709. 2. 26., Leiden rec.: 1710. 1771. 2. 23., 1712. 3. 23.
Vecsei Sámuel ¹⁸⁸	Franeker: 1762.
Veszprémi István ¹⁸⁹	Franeker: 1691. 9. 7., Groningen: 1691. 10. 20., Utrecht: 1693.

ZUSAMMENFASSUNG

RÉKA BOZZAY**Die Beziehung der Großregion Transdanubien und der Stadt Pépa mit den niederländischen Akademien im 17. und 18. Jahrhundert**

Es ist eine schwere Aufgabe die Beziehung der Großregion Transdanubien und der Stadt Pépa mit den niederländischen Akademien vorzustellen, weil es einerseits an Materialien mangelt, andererseits fuhrten nur wenige Studenten aus dieser Region in die Niederlande. Die frühneuzeitlichen Immatrikulationslisten, vor allem am Anfang des 17. Jahrhunderts, sind lückenhaft erhalten geblieben, aber auch in den Akten des Kirchendistrikts stehen uns wenige Dokumente bezüglich der Peregrination der Studenten zur Verfügung.

Diese Studie behandelt unterschiedliche Aspekte der Beziehungen zwischen der Großregion Transdanubien und der Stadt Pépa zu den niederländischen Akademien. Im ersten Teil wurde die Frage der Notwendigkeit der Auslandsreise und des Besuchs der niederländischen Universitäten beschrieben. Weiterhin wurde festgestellt, obwohl uns leider wenige Daten über den Herkunftsort der Studenten bekannt sind, dass 50 Leute aus Transdanubien inklusive das Ganze Gebiet der Komitate Esztergom und Komárom stammten. Die meisten Studenten aus Westungarn kamen aus den Komitaten Komárom und Veszprém, die wenigsten aus Zala und Baranya. Im Vergleich zu den anderen ungarländischen Studenten studierte nur 1% aller ungarischen Peregrini im Kollégium Pépa, die je niederländische Kollegien besuchten.

Die Gewohnheiten westungarischer Studenten bezüglich des Besuchs der niederländischen Universitäten weisen Ähnlichkeiten zu Studenten aus anderen Regionen auf: Auch westungarische Studenten besuchten die Universität Franeker am häufigsten, Utrecht war die zweite, Leiden die dritte, und Gronigen die vierte in der Reihenfolge der Universitäten, nur je ein Student studierte in Harderwijk und in Deventer. Mehr als 2/5 der westungarischen Studenten besuchten mehr als eine Akademiestadt. Wie die Mehrheit ungarischer Protestanten studierten auch diese Leute in den Niederlanden Theologie, und wurden einige von ihnen später zum Professorat eingeladen, wie István Losonczi in Pépa.

¹⁸⁶ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 155., ASAG 200.

¹⁸⁷ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 158., ALB 809., ASF13 229., ASF80., ASF81., ASF82.

¹⁸⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 161., ASAF I 13216.

¹⁸⁹ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2005. 163., ASAF I 9012., ASAG 135., ASAR 91.

An der finanziellen Unterstützung der Peregrini beteiligten sich die Einwohner der Stadt Pápa wie z.B. Zsuzsánna Szondy und auch die calvinistische Kirche die den siebenbürgischen Studenten Mihály Mokri Geld gab.

In der Bibliothek und im Archiv des Kirchendistrikts sind Briefe dreier niederländischen Universitäten aufbewahrt, die niederländischen Stipendien auflisten bzw. Auszüge aus dem Werk von David Fröhlich bezüglich der Auslandsreise der Peregrini.